

Матюшенко О.І.

викладач кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ

Останчук В.А.

курсант 3 курсу Національної академії внутрішніх справ

Кримінальна відповідальність за перевищення влади або службових повноважень

Кримінальне законодавство України з моменту проголошення її незалежності завжди передбачало відповідальність за перевищення влади або службових повноважень. Між тим Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства положень статті 19 Конвенції ООН проти корупції» від 21 лютого 2014 року в Кримінальний кодекс України (КК) було внесено суттєві зміни саме з цього питання. Такі зміни викликали проблеми в правозастосовній практиці, пов'язаній з кваліфікацією перевищення влади або службових повноважень і потребують детального аналізу.

Так, на сьогодні ст. 365 КК встановлює відповідальність за перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу, а саме умисне вчинення працівником правоохоронного органу дій, які явно виходять за межі наданих йому прав чи повноважень, якщо вони завдали істотної шкоди охоронюваним законом правам, інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам, інтересам юридичних осіб. Тобто, як і раніше перевищення влади або службових повноважень є злочином з матеріальним складом, його об'єктивна сторона полягає лише в активній поведінці – діях, які зумовлені службовим становищем винного та дії, що виходять за межі цих повноважень, відповідно заподіюють істотну шкоду або спричиняють тяжкі наслідки правам, свободам та інтересам фізичних, юридичних осіб або державним чи громадським інтересам, а також перебувають у причинному зв'язку із зазначеними наслідками, з настанням яких злочин вважається закінченим. При вирішенні питання про те, чи є вихід за межі наданих прав або повноважень явним, суди мають брати до уваги, наскільки він був очевидним для такої особи та чи усвідомлювала вона протиправність своєї поведінки. Істотна шкода охоронюваним законом правам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб – це як матеріальна шкода, так і шкода нематеріального характеру. Проте суттєва особливість нині діючої кримінально-правової норми про відповідальність за перевищення влади або службових повноважень полягає в тому, що суб'єктом закріпленого у ній складу злочину може виступати лише працівник правоохоронного органу, а не службова особа в цілому. Працівник правоохоронного органу – це працівник юрисдикційного органу, уповноваженого державою виконувати в установленому порядку функції або завдання з охорони права, розслідування або запобігання порушень права, відновлення порушеного права, захисту національної безпеки, підтримання правопорядку, забезпечення законності. Зокрема, згідно ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів» це працівники органів прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки України, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, митних органів, органів охорони державного кордону, органів державної податкової служби, органів і установ виконання покарань й інших органів, які здійснюють правозастосовні чи правоохоронні функції. Як відомо, працівник правоохоронного органу є одночасно й службовою особою. Однак, викликає подив рішення законодавця про те, що для інших категорій осіб, які також відносяться до службових відповідальність за перевищення влади або службових повноважень вже не передбачена. У кримінальному законодавстві склалася ситуація за якої для працівників правоохоронних органів кримінальна відповідальність за зловживання владою або службовим становищем передбачена у ст. 364 КК на загальних засадах, як і для будь-якої іншої службової особи. Натомість, кримінальна відповідальність за перевищення влади або службових повноважень у ст. 365 КК встановлена лише для працівників правоохоронних органів. З цього випливає, що, наприклад, керівник будь-якого міністерства України за перевищення влади або службових повноважень кримінальної відповідальності, якщо в його діях немає іншого складу злочину, нести не буде, а співробітник поліції – буде. Між тим, враховуючи суспільну небезпечність такого діяння повинно бути навпаки.

Отже, законодавець повинен врахувати ступінь і характер суспільної небезпеки перевищення влади або службових повноважень вчиненого різними категоріями службових осіб і встановити кримінальну відповідальність за такі дії не тільки для працівників правоохоронних органів, а й інших службових осіб.